

Лекції з питань запобігання і виявлення корупції

Навчальні матеріали на сайті установи
https://ch-tmo.mvs.gov.ua/edu_antikor

місце проведення: м. Чернігів,
проспект Миру, 217, конференцзал
дата проведення: 16.01.2023

Тема лекції: «Викривач: умови, за сукупності яких особа буде вважатися викривачем, здійснення повідомлення про корупцію»

Викривач – фізична особа, яка за наявності переконання, що інформація є достовірною, повідомила про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону, вчинених іншою особою, якщо така інформація стала їй відома у зв'язку з її трудовою, професійною, господарською, громадською, науковою діяльністю, проходженням нею служби чи навчання або її участю у передбачених законодавством процедурах, які є обов'язковими для початку такої діяльності, проходження служби чи навчання (абз. 20 ст. 1 Закону).

Умови, за сукупності яких особа буде вважатися викривачем:

Пі фізична особа (громадянин України, іноземець, особа без громадянства), яка має переконання, що інформація є достовірною;

Пі повідомлення викривача містить інформацію про факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону, тобто такі фактичні дані, що підтверджують можливе вчинення правопорушення та можуть бути перевірені;

Пі інформація стала відома викривачу у зв'язку з його трудовою, професійною, господарською, громадською, науковою діяльністю, проходженням служби чи навчання, участю у передбачених законодавством процедурах.

Наявність у викривача внутрішнього переконання, що інформація є достовірною, – це суб'єктивне відчуття впевненості особи в правдивості інформації, яку вона повідомляє, про можливі факти вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, що базується на її життєвому/професійному досвіді, сукупній оцінці об'єктивності джерела та змісту такої інформації.

При цьому достовірність інформації – її властивість встановлювати реальну наявність фактичних даних про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону, а також суб'єктивне сприйняття інформації такою, що відповідає дійсності і є правдивою.

Фактичні дані в повідомленні викривача мають складатися з інформації про конкретні факти порушення встановлених Законом вимог, заборон та обмежень, яке вчинене особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 Закону. Зокрема, це можуть бути відомості про обставини правопорушення, місце і час його вчинення, особу, яка вчинила правопорушення, тощо.

Відповідно до ч. 1 ст. 53-3 Закону права викривача виникають з моменту повідомлення інформації про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону.

Отже, викривач має повідомити про:

корупційне правопорушення – діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 Закону, за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність;

правопорушення, пов'язане з корупцією – діяння, що не містить ознак корупції, але порушує встановлені Законом вимоги, заборони та обмеження, вчинене особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 Закону, за яке законом встановлено кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність;

інші порушення Закону (наприклад, недотримання вимог щодо прийняття антикорупційної програми, непроведення спеціальної перевірки, непроведення службового розслідування, незабезпечення каналів для повідомлень, непритягнення до дисциплінарної

Тема лекції: «Викривач: умови, за сукупності яких особа буде вважатися викривачем, здійснення повідомлення про корупцію»

відповідальності за вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення тощо).

Закон пов'язує виникнення правового статусу викривача з моментом повідомлення про корупцію і не містить вимоги щодо підтвердження інформації, викладеної в повідомленні.

Звертаю увагу, що у п. 92 Постанови Верховного Суду у справі № 815/2074/18 від 15.08.2019 зазначено, що викривач набуває такого статусу з моменту, коли він здійснив усі залежні від нього дії для повідомлення про порушення вимог Закону України «Про запобігання корупції» іншою особою, щоб відповідна інформація надійшла до адресата.

Аналогічні висновки містить Постанова Верховного Суду у справі № 816/1874/17 від 11.06.2020.

Отже, якщо інформація, викладена в повідомленні про корупцію, не знайде свого підтвердження, особа не втрачає статусу викривача.

Щодо європейського законодавства, то, наприклад, ст. 6 Директиви передбачено, що особа, яка повідомляє про порушення, підлягає захисту за дотримання таких умов: вона має розумні підстави вважати, що інформація про порушення була правдивою на час повідомлення, повідомлення відбулось внутрішніми або зовнішніми каналами або шляхом публічного розкриття.

Моментом здійснення повідомлення про корупцію пропонується вважати:

- П час здійснення повідомлення про корупцію на особистому прийомі керівника, заступника керівника або іншого працівника установи;
- П час надходження повідомлення про корупцію на електронну пошту установи;
- П час прийняття повідомлення про корупцію на телефон гарячої лінії установи;
- П час надходження заповненої форми повідомлення про корупцію на вебсайт установи;
- П дата відправлення повідомлення про корупцію поштою (відповідно до штампа на конверті).

Важливою умовою для визнання особи викривачем є повідомлення ним інформації про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону, отриманої під час здійснення одного із вказаних видів діяльності:

- П трудової;
- П професійної;
- П господарської;
- П громадської;
- П наукової діяльності;
- П проходження служби чи навчання;
- П участі у передбачених законодавством процедурах, які є обов'язковими для початку такої діяльності, проходження служби чи навчання.

Для того щоб ідентифікувати особу як викривача та орієнтуватися у видах діяльності, під час здійснення яких викривач може отримати інформацію про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону, розглянемо кожен із них окремо.

Трудова діяльність – діяльність найманого працівника, фізичної особи, яка забезпечує себе роботою самостійно, зокрема надає послуги чи виконує роботи на підставі цивільно-правових договорів.

Професійна діяльність – участь фізичної особи у літературній, артистичній, художній, освітній або викладацькій діяльності, діяльність лікарів, приватних нотаріусів, приватних виконавців, адвокатів, арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією, ліквідаторів), аудиторів, бухгалтерів, оцінщиків, інженерів чи архітекторів, особи, зайнятої

Тема лекції: «Викривач: умови, за сукупності яких особа буде вважатися викривачем, здійснення повідомлення про корупцію»

релігійною (місіонерською) діяльністю, іншою подібною діяльністю за умови, що така особа не є працівником або фізичною особою–підприємцем та використовує найману працю не більш як чотирьох фізичних осіб (абз. 2 пп. 14.1.226 п. 14.1 ст. 14 Податкового кодексу України).

Господарська діяльність – діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність (ст. 3 Господарського кодексу України).

Громадська діяльність – діяльність інститутів громадянського суспільства, їх посадових осіб, членів, представників і волонтерів щодо участі у формуванні і реалізації державної (місцевої) політики, реалізації статутних цілей та напрямів діяльності відповідних інститутів, яка пов'язана з їх офіційними відносинами з органами державної влади, місцевого самоврядування, зокрема членство в громадських радах, поліцейських комісіях, конкурсних комісіях з відбору осіб на зайняття посад державної служби, комісіях з оцінки корупційних ризиків тощо.

Наукова діяльність – інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання нових знань та (або) пошук шляхів їх застосування, основними видами якої є фундаментальні та прикладні наукові дослідження (п. 12 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність»).

Проходження служби – діяльність на державних політичних посадах, у державних колегіальних органах, професійна діяльність суддів, прокурорів, військова служба, альтернативна (невійськова) служба, інша державна служба, патронатна служба в державних органах, служба в органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування.

Навчання – цілеспрямована діяльність учасників педагогічного процесу в системі освіти і професійного зростання, спрямована на максимальне засвоєння та усвідомлення навчального матеріалу і подальшого застосування отриманих знань, умінь та навичок на практиці.

Також викривачем буде вважатись особа, якій стала відома інформація під час участі в передбачених законодавством процедурах, які є обов'язковими для початку такої діяльності, зокрема стажування, участь у конкурсі на зайняття посади/прийняття/відбір на роботу/службу, обрання до складу громадської ради, участь у тендері, вступ до навчального закладу тощо.

Але, особа, яка повідомила про можливе правопорушення, НЕ Є ВИКРИВАЧЕМ, якщо повідомлена нею інформація:

- 1) не містить фактичних даних, які можуть бути перевірені, зокрема про обставини правопорушення, місце і час його вчинення, особу, яка вчинила правопорушення;
- 2) стала їй відома не у зв'язку з трудовою, професійною, господарською, громадською, науковою діяльністю, проходженням служби чи навчання або участю у передбачених законодавством процедурах, які є обов'язковими для початку такої діяльності, проходження служби чи навчання, а, наприклад, із загальнодоступних джерел (реєстрів, баз даних, сайтів, засобів масової інформації).

Окремо звертаю увагу, що викривач може мати процесуальний статус у справах про адміністративні правопорушення та в кримінальному провадженні. Відповідно до ч. 3 ст. 272 КУпАП **викривач є свідком** у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією.

Так, у справах про адміністративні правопорушення викривачем (свідком) буде особа, яка повідомила про вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, зокрема про:

ІІ порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності (ст. 172-4 КУпАП);

Тема лекції: «Викривач: умови, за сукупності яких особа буде вважатися викривачем, здійснення повідомлення про корупцію»

- ⚠️ порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків (ст. 172-5 КУпАП);
- ⚠️ порушення вимог фінансового контролю (ст. 172-6 КУпАП);
- ⚠️ порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів (ст. 172-7 КУпАП);
- ⚠️ незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових або інших визначених законом повноважень (ст. 172-8 КУпАП);
- ⚠️ порушення встановлених законом обмежень після припинення повноважень члена Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (ст. 172-8-1 КУпАП);
- ⚠️ невжиття заходів щодо запобігання корупції (ст. 172-9 КУпАП);
- ⚠️ порушення заборони розміщення ставок на спорт, пов'язаних з маніпулюванням офіційним спортивним змаганням (ст. 172-9-1 КУпАП);
- ⚠️ порушення законодавства у сфері оцінки впливу на довкілля (ст. 172-9-2 КУпАП);
- ⚠️ невиконання законних вимог (приписів) Національного агентства (ст. 188-46 КУпАП).

Відповідно до п. 16-2 ч. 1 ст. 3 КПК **викривач** – це фізична особа, яка за наявності переконання, що інформація є достовірною, звернулася із заявою або повідомленням про корупційне кримінальне правопорушення до органу досудового розслідування.

За своїм процесуальним статусом викривач як учасник кримінального провадження є заявником (п. 25 ч. 1 ст. 3 КПК).

У примітці до ст. 45 КК визначено, які кримінальні правопорушення належать до корупційних кримінальних правопорушень.

Згідно з КПК викривачем вважається особа, яка повідомила інформацію про такі корупційні кримінальні правопорушення у **разі їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем**:

- ⚠️ привласнення, розтрату майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 КК);
- ⚠️ викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживанням службовим становищем (ст. 262 КК);
- ⚠️ викрадення, привласнення, вимагання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем (ст. 308 КК);
- ⚠️ викрадення, привласнення, вимагання прекурсорів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем (ст. 312 КК);
- ⚠️ викрадення, привласнення, вимагання обладнання, призначеного для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, чи заволодіння ним шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем та інші незаконні дії з таким обладнанням (ст. 313 КК);
- ⚠️ порушення встановлених правил обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів (ст. 320 КК);
- ⚠️ викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження (ст. 357 КК);
- ⚠️ викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем (ст. 410 КК);

а також про такі кримінальні правопорушення:

- ⚠️ нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням (ст. 210 КК);
- ⚠️ підкуп працівника підприємства, установи чи організації (ст. 354 КК);
- ⚠️ зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК);

Тема лекції: «Викривач: умови, за сукупності яких особа буде вважатися викривачем, здійснення повідомлення про корупцію»

- П зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ст. 364-1 КК);
- П зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги (ст. 365-2 КК);
- П прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 КК);
- П підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ст. 368-3 КК);
- П підкуп особи, яка надає публічні послуги (ст. 368-4 КК);
- П незаконне збагачення (ст. 368-5 КК);
- П пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі (ст. 369 КК);
- П зловживання впливом (ст. 369-2 КК України).

Крім того, викривачем буде вважатися особа, яка повідомила органам досудового розслідування про вчинення таких **кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією:**

- П декларування недостовірної інформації (ст. 366- 2 КК);
- П неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (ст. 366-3 КК);
- П протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань (ст. 369-3 КК).

Під час роботи виникають ситуації, коли викривач звертається до уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи) з проханням підтвердити його статус викривача або, навпаки, працівнику уповноваженого підрозділу (уповноваженій особі) для вжиття заходів захисту викривача або надання консультативної допомоги потрібно встановити, що особа є викривачем.

Пропоную враховувати **приблизний перелік документів, які можуть підтвердити, що особа є викривачем:**

- копія повідомлення про корупцію, яка містить відмітку про отримання повідомлення установою або інше підтвердження отримання установою повідомлення (поштове повідомлення про вручення, скан підтвердження отримання повідомлення з електронної скриньки);
- копія відповіді установи, уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи), спеціально уповноваженого суб'єкта на повідомлення про корупцію (де чітко зазначено про те, що особа є викривачем, або про стан/результати розгляду її повідомлення);
- витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань, до якого внесено відомості про кримінальне корупційне правопорушення за заявою викривача (заявника);
- копія повідомлення Національному агентству про початок досудового розслідування за участю викривача, направленою відповідно до вимог ч. 9 ст. 214 КПК;
- копія повідомлення Національному агентству про участь викривача у справі про адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією;
- інші документи, які підтверджують, що особа є викривачем у зв'язку з повідомленням про корупцію.

Корисні посилання НАЗК: викривачі корупції <https://wiki.nazk.gov.ua/?cat=67>, гайд для викривачів корупції <https://wiki.nazk.gov.ua/category/vykryvachi-koruptsiyi/gajd-dlya-vykryvachiv-koruptsiyi/>, роз'яснення на час війни <https://wiki.nazk.gov.ua/?cat=292>

Уповноважений з антикорупційної діяльності

Катерина ЩКО